

Elżbieta Żurek
Sławomir Jacek Żurek

Chronologicznie czy problemowo?

Zadomowiony w nauce o literaturze porządek historyczny nadwątlają od początku XX wieku „ponowoczesne klimaty negocjowania kategorii ciągłości i trwałości”¹. Ma to swoje odbicie na wszystkich poziomach edukacji, gdzie spotyka się odchodzenie od chronologii na rzecz oglądu problemowego. Co w dzisiejszym postmodernistycznym świecie (opierającym się często na chaotycznym i pozbawionym głębszego sensu przekazanie informacji i preferującym inne wartości niż umiłowanie wiedzy oraz prawdy) jest w uczeniu lepsze – pozostanie wiernym tradycyjnej, sprawdzonej osi czasu czy też eksperymentowanie i krążenie po meandrach zagadnieniowych? Na to pytanie odpowiadają autorzy artykułów prezentowanych w tym numerze „Zeszytów Szkolnych”.

Pierwsze wypowiedzi to właśnie polonistyczne głosy wokół historii literatury. O jej miejsce na współczesnym uniwersytecie oraz w szkole zapytaliśmy dydaktyka literatury

¹ T. Kostkiewiczowa, *Historia literatury w przebudowie*, [w:] *Polonistyka w przebudowie: literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja. Zjazd Polonistów, Kraków 22–25 września 2004*, zespół redakcyjny M. Czermińska (przewodnicząca), t. 2, Kraków 2005, s. 410.

Elżbieta Żurek

sekretarz redakcji „Zeszytów Szkolnych”;
w latach 1993–2000 współpracownik kwartalnika edukacyjnego „Scriptores Scholarum”

Sławomir Jacek Żurek

dr hab., prof. w Instytucie Filologii Polskiej
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Jana Pawła II, kierownik Katedry Dydaktyki
Literatury i Języka Polskiego KUL, redaktor
naczelný „Zeszytów Szkolnych”

prof. Marię Kwiatkowską-Ratajczak, która z racji swojej specjalności ma dobre rozeznanie w tej kwestii. Uczona widzi potrzebę gruntowanych zmian (szczególnie w szkolnictwie wyższym), jednak uważa, iż podstawą dobrego wykształcenia polonistycznego winien być jednak tradycyjnie pojęty kurs historycznoliteracki (*Maszynaria na chodzie. O historii literatury na uniwersytecie i w szkole*). Wypowiedzi tej dopełnia internetowa debata przedstawicieli różnych środowisk polonistycznych, którzy zastanawiają się nad doбором lektur oraz koniecznymi zmianami w podstawie programowej do języka polskiego (*Co w kanonie piszczy?*). Stanisław Bortnowski zaś przedstawia postulaty dotyczące możliwości ocalenia w skróconym przez reformę liceum kwestii podstawowych dla formacji polonistycznej (*Jak ciąć wydatki, gdy czasu zabrakło?*).

Zdecydowanie za tradycyjnym modelem przekazywania wiedzy literaturoznawczej w szkole opowiadają się Barbara i Tadeusz Garsztkowie, pisząc, iż tak naprawdę nie istnieje w tej kwestii żaden dylemat, bowiem oczywiste jest, że historia literatury to jedyne skuteczne narzędzie nauczania (*Pozorna alternatywa. Archeo(-)logia literatury czy pragmatyczna bez-problemowość?*). Następnie Krzysztof Biedrzycki protestuje przeciwko (nie-)porządkom poczynionym przez byłego już ministra Romana Giertycha. Zdaniem autora reforma dawnego działacza Młodzieży Wszepolskiej przypomina totalitarne próby ubezwłasnowolnienia szkoły (*Trzydzieści lat po Kuberskim... Przeciw nowemu spisowi lektur!*).

Tę część „Zeszytów Szkolnych” podsumowują rozbudowane wypowiedzi niektórych panelistów seminarium naukowego na temat historii literatury, które odbyło się wiosną tego roku w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą

(uczestniczyli w nim doktoranci skupieni w Katedrze Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego KUL oraz zaproszeni goście): Magdaleny Mleczek – *Sposoby kształtowania się wiedzy historycznoliterackiej na lekcjach języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej od 1918 do 1998 roku*), Anny Nasiłowskiej – *Problemowo czy chronologicznie? Kilka argumentów*), Marii Gorlińskiej – *Chronologiczny czy achronologiczny układ materiału literackiego w nauczaniu szkolnym?* oraz Joanny Wójtowicz – *Jak zachwyca, skoro nie zachwyca*.

Dwa szkice zamieszczone w dziale „Od stażu do dyplomu” traktują o literaturze współczesnej. Temat to o tyle ważny, że w szkole zawsze traktowany po macoszemu, przez co wielu uczniów pozostaje ze świadomością, iż w literaturze polskiej po roku 1956 zasadniczo nic ciekawego się nie dzieje, a jedynymi godnymi uwagi są Miłosz, Herbert i Szymborska. Pierwszy ze szkiców dotyczy prozy reportażowej Ryszarda Kapuścińskiego (*Alina Biała Lekcje tolerancji. Ryszarda Kapuścińskiego spotkanie z Innym*), drugi inspirowuje nauczycieli do uwzględniania na swoich lekcjach tekstów z polskiej literatury najnowszej (*Alina Wnuk Problemowo z pisarzami współczesnymi*).

Jacek Brzozowski w dziale „Czas na wiersz!” rzuca nowe spojrzenie na obecne od lat w kanonie sonety krymskie Adama Mickiewicza. Potwierdza ono, że tradycyjne czynności historycznoliterackie mogą stać się przygodą stojącą na antypodach lekcyjnej rutyny (*Kilka uwag na marginesie „Stepów Akermańskich”*).

W „Bombowych lekcjach” trzy scenariusze poświęcone różnym lekturom polonistycznym (mniej i bardziej tradycyjnym). Iwona Gałęzewska proponuje cykl lekcji z *Króla Edypa* Sofoklesa (*Biografia przeklęta*), Teresa Kosyra-Cieślak wskazuje możliwość bardziej

nowatorskiego ujęcia powieści Elizy Orzeszkowej (*Problemowo z „Nad Niemnem”*), zaś Anna Dobosz na przykładzie utworów młodopolskich analizuje różne postawy obecne do dziś zarówno w literaturze, jak i życiu społecznym (*„Artysta stoi ponad życiem, ponad światem, jest Panem Panów”. Portrety artysty modernistycznego i filistra*).

Stały felietonista „Zeszytów Szkolnych” z działu „Metodycy radzą” Witold Bobiński przedstawia w sposób nieco groteskowy, dlaczego w nauczaniu języka polskiego nie można lekceważyć chronologii (*Pakt z Chronosem czy z chaosem?*). Ten sam temat, tyle że rozciągnięty jeszcze na problemowość, pojawia się w ćwiczeniach czytania ze zrozumieniem autorstwa Elżbiety Żurek. Felietonowy charakter tekstu źródłowego pomoże uczniom wniknąć w środek walki toczzonej między zwolennikami obu porządków i zając w tym sporze własne stanowisko (*Za chronologią czy przeciwko niej*).

W dziale „Uwaga! Filozofia w szkole!” umieściliśmy scenariusz zajęć Joanny Reczek z zakresu etyki. Lekcja poprowadzona według niego to okazja zmierzenia się z problemem prawdomówności w różnych aspektach (*Czy każde kłamstwo jest złem moralnym?*). Kwestie tej natury, chociaż w dużo lżejszej formie, porusza w swoim felietonie z działu „Wychowawca w nowej szkole” także Joanna Wójtowicz – *„Chanson de geste, czyli „szansa na gest” (o sprawdzianach)*”.

W „Przekroju edukacyjnym” czytelnicy znajdą zaproszenie na konferencję polonistyczną podsumowującą nauczanie w ostatnim dziesięcioleciu

(Magdalena Marzec, *Edukacja polonistyczna w dobie reform*), a w dziale „Półka wydawnicza” omówienie ciekawych pozycji, które zainteresują nie tylko polonistów. Pierwsze z nich dotyczy książki Mela Silbermana od lat zajmującego się praktyczną psychologią kształcenia Magdalena Marzec, *„Uczymy się uczyć”... smacznie i zdrowo*), a drugie – przydatnego wielu ambitnym nauczycielom zbioru artykułów naukowych odnoszących się do obecnej w literaturze i dydaktyce problematyki norm działania (Gertruda Wichary, *W kręgu wartości. O aksjologicznych powikłaniach w dziełach literackich*).

W „Internetowej skrzynce” Aleksandra Dziak przedstawia nowoczesne sposoby gromadzenia informacji i ich przetwarzania (*Aktywność ucznia a narzędzia technologii informacyjnej*), a z działu „Prawo oświatowe” prowadzonego przez Sebastiana Ignaszczaka nauczyciele dowiedzą się, jakie warunki trzeba spełniać, aby kierować placówką edukacyjną (*Wymogi prawne związane z zajmowaniem stanowiska dyrektora oraz innych stanowisk kierowniczych w szkole*). Zapraszamy do lektury oraz korzystania z propozycji zawartych w materiałach wypełniających ten numer „Zeszytów Szkolnych”. Nowe spojrzenia na sprawę dobrze nam znane mogą okazać się czynnikiem „użyźniającym” nasze przyzwyczajenia i włączyć nas w szeroko rozumiany rozwój nauki. Bowiem, jak twierdzi Teresa Walas, „żywołność każdej dziedziny przedmiotowej zależy w dużym stopniu z jednej strony od koniunktury, jaką stwarza jej szerszy paradygmat naukowy, z drugiej – od praktycznego jej zastosowania”².

² T. Walas, *Historia literatury w przebudowie*, [w:] *Polonistyka w przebudowie*, s. 429.